▪Media jamiyat tiliga ta'siri – media tilga va uning rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Televideniya, radio, bosma va raqamli nashrlar orqali tarqatiladigan til namunalarining ko'pchiligi jamiyat tomonidan qabul qilinib, ommaviy til madaniyatiga singib boradi. Media, shuningdek, yangi so'z va iboralarni keng ommaga yetkazib, ularning tez tarqalishiga hissa qo'shadi.

▪Jamiyat va madaniyat ko'zgusi sifatida – mediamatnlari jamiyatning ijtimoiy qadriyatlari, urf-odatlari va madaniy me'yorlarini aks ettiradi. Matbuot, televideniya va internetdagi kontent orqali turli ijtimoiy guruhlarning dunyoqarashi, stereotiplari va axloqiy tamoyillari shakllanadi va tarqaladi. Shu sababli media tili madaniyat va jamiyatning o'zgarishlarini kuzatish va tushunish uchun muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

▪Ommaviy axborot vositalarining jamoatchilik fikriga ta'siri – mediajamiyatdagi turli masalalar bo'yicha ommaviy fikrni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular orqali ma'lumotning qanday yoritilishi, qanday muhokama qilinishi va qanday taqdim etilishi insonlarning qarashlari va munosabatlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Yangiliklarning mazmuni, til uslubi va vizual taqdimoti orqali jamoatchilikda muayyan ijtimoiy, siyosiy va madaniy hodisalarga nisbatan tasavvur hosil bo'ladi.

▪Mediatilining mavjudligi va qulayligi – mediamateriallari katta hajmda mavjud bo'lib, ularni yig'ish, saqlash va tahlil qilish ancha oson. Masalan, gazeta va jurnal maqolalari, teleko'rsatuv matnlari, internet xabarlari yoki radioeshittirish transkriptlari tilshunoslik tadqiqotlari uchun boy manba bo'lib xizmat qiladi. Oddiy og'zaki muloqotlarni yozib olish va tahlil qilish qiyinroq bo'lsa, media tili katta hajmda va hujjatlashtirilgan holda mavjudligi bilan ajralib turadi.

▪Media va til haqida ma'lumot berishi – media tili faqat tilshunoslik nuqtayi nazaridan emas, balki ommaviy axborot vositalarining o'ziga xos xususiyatlarini ham o'rganish imkonini beradi. Masalan, yangiliklarning neytrallik darajasi, propaganda usullari, ommaviy kommunikatsiya strategiyalari va ma'lumotni yetkazish shakllari media sohasining qanday ishlashini tushunishga yordam beradi.

Xulosa. Mediadiskurs jamoatchilik fikrini shakllantirish, ijtimoiy haqiqatlarni o'rnatish va raqamli asrda kommunikatsiyaga ta'sir ko'rsatishda muhim rol o'ynaydi. Uning o'ziga xosligi multimodal tabiatida namoyon bo'lib, til, vizual va ritorik elementlarning birikishi orqali ma'no yaratadi. Mediadiskursni o'rganish turli fanlararo yondashuvni talab qiladi, jumladan, diskurs tahlili, semiotika, kontent tahlili va sotsiologik tadqiqotlar axborot qanday tuzilgani va qanday qabul qilinishini tushunishga yordam beradi. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi va ijtimoiy tarmoqlarning ortib borayotgan roli bilan media diskursi yanada interaktiv, parchalanib boruvchi va global miqyosda bog'langan holga kelmoqda. Ushbu dinamik xususiyat mediadiskursining jamiyatga ta'sirini chuqurroq anglash va tanqidiy media savodxonligini rivojlantirish uchun doimiy tadqiqot olib borish zarurligini ta'kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

(1). Montgomery, M., Kostomarov, V.G., &Dobrosklonskaya, T.G. Mediadiscourse as a basic notion of media-linguistics group, p. 27, 40.

(2). Dobrosklonskaya, T. (2018). Medialinguistics approach to analyzing language in the media. Язык, литература и культура как грани межкультурного общения.

(3). Zheltuhina, M.R., & Magomadova, T.D. (2016). Military metaphor as means of modern media knowledge communication. In Metaphor as means of knowledge Communication, p. 120–121.

(4). Bell, A. (1991). The Language of News Media. Oxford, Blackwell.

(5). Fairclough, N. (1995). Media Discourse. London, Edward Arnold.

(6). Anne O'Keeffe, Media and discourse analysis, University of Limerick, p. 441.

Jabbarova Xabiba Kuvandikovna (Samarqand davlat Chet tillar instituti katta o'qituvchisi, PhD)

GENDER TENGLIKNING ETNIK MADANIY XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. *Maqolada gender tenglikning jinsga bog'liq jihatlari va uning jamiyatdagi ahamiyati muhokama qilinadi. Gender tenglik jamiyatdagi barcha shaxslarning, ularning jinsiy mansubligidan qat'i nazar, teng huquq va imkoniyatlarga ega bo'lishini ta'minlovchi asosiy tamoyil hisoblanadi. Gender tenglikning jinsga bog'liqligi faqat inson huquqlari sohasida muhim bo'lib qolmay, balki jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy rivojlanishini ham belgilab beradi.*

Kalit so'zlar: *tenglik, gender tenglik, jins, ayol va erkak, siyosat, ma'naviyat, oilaviy munosabatlar, ijtimoiy stereotiplar, xotin-qizlar.*

Жаббарова Хабиба Кувандыковна (старший преподаватель Самаркандского государственного института иностранных языков, PhD)

ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА

Аннотация. *В статье обсуждаются гендерно-зависимые аспекты гендерного равенства и его значение в обществе. Гендерное равенство-это фундаментальный принцип, который гарантирует, что все люди в обществе, независимо от их сексуальной принадлежности, имеют равные права и возможности. Гендерная зависимость гендерного равенства становится важной не только в области прав человека, но и определяет экономическое, социальное и политическое развитие общества.*

Ключевые слова: *равенство, гендерное равенство, пол, женщина и мужчина, политика, духовность, семейные отношения, социальные стереотипы, женщины.*

Jabbarova Habiba Kuvandikovna (Senior Lecturer at the Samarkand State Institute of Foreign Languages, PhD)

ETHNOCULTURAL FEATURES OF GENDER EQUALITY

Annotation. *The article discusses gender-dependent aspects of gender equality and its importance in society. Gender equality is a fundamental principle that ensures that all people in society, regardless of their sexual identity, have equal rights and opportunities. The gender dependence of gender equality is becoming important not only in the field of human rights, but also determines the economic, social and political development of society.*

Key words: *equality, gender equality, gender, woman and man, politics, spirituality, family relationships, social stereotypes, women.*

Kirish. Gender tenglik zamonaviy jamiyatning muhim tamoyillaridan biri bo‘lib, uning turli madaniy va etnik muhitlarda namoyon bo‘lishi o‘ziga xos jihatlarga ega. Har bir jamiyatning tarixi, qadriyatlari va ijtimoiy tuzilishi gender masalalarining shakllanishiga ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli gender tenglikni etnik va madaniy kontekstda o‘rganish, uning dolzarb masalalarini chuqurroq tushunish uchun zarurdir. Madaniy qadriyatlar gender rol va vazifalarini aniqlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Masalan, patriarxal jamiyatlarda erkaklar oilaning asosiy yetakchisi sifatida qaraladi, ayollar esa, asosan, uy-ro‘zg‘or ishlari va bolalarni tarbiyalash bilan shug‘ullanishlari kutiladi. Bunday qarashlar ba‘zan ayollarning ta’lim olish yoki iqtisodiy mustaqillikka erishish imkoniyatlarini cheklaydi. Shu bilan birga, ayrim madaniyatlarda ayollar jamiyatning muhim qarorlarini qabul qilishda faol ishtirok etib, tenglikni ta’minlashga hissa qo‘shgan.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Turkiyalik olimlar Y.Ishik va K.Koch tomonidan XIX asr oxiri va XX asr boshlarida turkistonlik xotin-qizlarning ijtimoiy hayotini falsafiy jihatdan tahlil etilgan [1]. G‘arb feminizmi va Sharq feminizmi bilan bog‘liq ayrim muammolar o‘rganilgan. Ammo ularda mentalitet, etnomadaniy an’anaviy stereotiplarning xotin-qizlarga ta’siri yetarlicha hisobga olinmagan.

O‘zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy va jismoniy faolligi ilmiy-falsafiy nuqtayi nazardan, juda kam o‘rganilgan. Ularning ayrim jihatlari ijtimoy-gumanitar izlanishlarda V.Alimasov tomonidan ilmiy izlanishlar olib borgan [2].

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada tarixiylik, mantiqiylik, analiz va sintez, qiyosiy tahlil, sotsiologik so‘rov singari usullardan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar. Etnik va madaniy xususiyatlar gender tenglikni ta’minlashdagi ta’lim roliga katta ta’sir ko‘rsatadi. Ayrim jamiyatlarda qizlarning ta’lim olishiga to‘siqlar qo‘yiladi, bu esa ularning kelgusidagi imkoniyatlarini cheklaydi. Shu bilan birga, ba‘zi madaniy an‘analar ta’limni erkak va ayollar uchun birdek muhim deb biladi. Ta’lim orqali ayollarning ijtimoiy mavqeyi va iqtisodiy mustaqilligi oshadi, bu esa gender tenglikka ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Patriarxal jamiyatlarlda erkaklar ustun mavqega ega bo‘lib, ayollarning ijtimoiy mavqeyi pastroq hisoblanadi. Bunday muhitda gender tenglikni ta’minlashga oid islohotlar ijtimoiy qarshiliklarga duch kelishi mumkin. Etnik guruhlar o‘rtasida gender tenglik masalalari turlicha talqin qilinadi. Masalan, ayrim etnik guruhlarda ayollar yetakchi rol o‘ynaydi. Matriarxal jamiyatlarda ayollar nafaqat oilaviy, balki siyosiy va iqtisodiy masalalarda ham muhim o‘rin tutadi. Misol tariqasida Janubi-Sharqiy Osiyodagi minangkabau xalqi matriarxal tuzilmani saqlab qolgan xalq sifatida ajralib turadi.

Madaniy meros va huquqiy tenglik degan tushunchalar o‘zaro bog‘liq bo‘lmasa-da, ijtimoiy hayotda muhim o‘rin tutadi. Madaniy meros bu o‘tgan avlodlardan qolgan va kelajak avlodlarga o‘tkazilishi lozim bo‘lgan madaniy qadriyatlar, an’analar, san’at asarlari, arxitektura yodgorliklari, urf-odatlar va bilimlar majmuidir. Madaniy merosni saqlash har bir xalqning o‘z milliy o‘zligini saqlab qolish va kelajak avlodga o‘ziga xos madaniy boyliklarni yetkazish uchun muhimdir.

Ko‘plab mamlakatlarda gender tenglikni huquqiy jihatdan ta’minlashga qaratilgan qonunlar mavjud. Biroq bu qonunlarning ijrosi, ko‘pincha, madaniy merosga asoslangan qarashlar bilan murakkablashadi. Masalan, ayrim hududlarda ayollarning mulk huquqi yoki siyosiy ishtiroki qonuniy jihatdan kafolatlangan bo‘lsa-da, amalda ular ushbu huquqlardan foydalana olmaydilar. Etnik madaniyatlarda gender tenglikni ta’minlash yo‘llari haqida gapirilganda, turli xalqlar, millatlar va etnik guruhlar orasida ayollar va erkaklar o‘rtasidagi huquq, imkoniyat va majburiyatlarda tenglikni ta’minlashga qaratilgan chora-tadbirlar tushuniladi. Bu masala madaniy qadriyatlar, an’analar va urf-odatlar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgani uchun uni yechishda o‘ziga xos yondashuvlar talab etiladi.

“Etnik madaniyat etnosga xos madaniy xususiyatlar majmuyidan tashkil topgan. Etnik madaniyatlarda gender tenglikni ta’minlashda eng samarali yo‘llardan biri ta’limni rivojlantirishdir. Bu orqali ayollarga va erkaklarga teng imkoniyatlar yaratiladi. An’anaviy stereotiplarga qarshi targ‘ibot o‘tkazish (masalan, “qizlar faqat maishiy yumush bilan shug‘ullanishi kerak” degan qarashlarni o‘zgartirish). Ayol va erkak turli millat vakillari bo‘lsa-da, umuminsoniy qadriyatlarga rioya etadilar, bu gender notenglikning salbiy hodisaligini tez fosh qiladi [2]. Ayollar va erkaklar huquqlarini qonuniy himoya qilish, ya’ni, mahalliy qonunchilik va xalqaro me’yorlarga muvofiq gender tenglikni ta’minlovchi huquqiy bazani yaratish lozim.

Har bir etnik guruhning an’analarida gender tenglikka qarshi bo‘lgan jihatlarni o‘rganish va ularni ijobiy yo‘nalishda qayta talqin qilish hamda ayollar rolini qadrlovchi urf-odatlar va qadriyatlarni rivojlantirish kerak. Shuningdek, ayollarning iqtisodiy mustaqilligini ta’minlash, ularni mehnat bozorida faol ishtirok etishini qo‘llab-quvvatlash, hunarmandchilik va tadbirkorlik sohalarida ayollarga imkoniyatlar yaratish (masalan, etnik mahsulotlarni ishlab chiqarish va sotishda yordam berish) lozim.

Qishloq oqsoqollari, diniy liderlar yoki mahalliy yetakchilarning gender tenglikni qo‘llab-quvvatlashda faol ishtirokini ta’minlash, ularning ta’siri orqali mahalliy aholi orasida bu masalaning ahamiyatini tushuntirish, jamoatchilikning rolini oshirish kabi ishlar amalga oshirilsa ijobiy natijalarga erishish mumkin.

Xulosa va takliflar. Etnik madaniyatning turli jihatlarini ko‘rsatgan holda, gender tenglikni qo‘llab-quvvatlovchi filmlar, ko‘rsatuvlar, kitoblar va san’at asarlarini yaratilsa, ayollarning jamiyatdagi muvaffaqiyatli rol modellarini namoyish etilsa, samarali natijalarga erishiladi. Albatta, gender tenglik masalasini ilgari surish uchun zamonaviy qadriyatlarni mahalliy an’analar bilan uyg‘unlashtirilsa, maqsad muvofiq bo‘lardi [5].

Etnik madaniyatlarda gender tenglik masalasini yechishda urf-odatlarni keskin o‘zgartirishga urinmaslik kerak, chunki bu qarshilik va norozilikka olib kelishi mumkin. Bu borada asta-sekinlik va madaniy qadriyatlarni hurmat qilgan holda ishlash muhimdir. Gender tenglikni rivojlantirishda quyidagi chora-tadbirlar muhim ahamiyatga ega. Gender masalalarida ma‘rifat yetishmovchiligi muammolarni kuchaytiradi. Har bir madaniyatda gender tenglikni tushuntiruvchi dasturlarni amalga oshirish zarur. Etnik guruhlar ichida ayollarni iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan dasturlarni joriy etish zarur [6].

Gender tenglikning etnik va madaniy xususiyatlari murakkab va ko‘p qirrali masaladir. Har bir madaniyat va etnik guruhda gender tenglikka erishish yo‘llari o‘ziga xos bo‘lishi mumkin. Muhimi, bu jarayon global qadriyatlarni hurmat qilish bilan birga, mahalliy madaniy me‘rosni inobatga olgan holda olib borilishi kerak. Shundagina jamiyatda haqiqiy tenglikka erishish mumkin bo‘ladi.

Foydanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). Işik, Yasemin; Koç, Kübra. Yüz yil insanlari 20. Yüz yilin başlarinda (1880–1930). Turkistan sureli yayinlari ve kadin konusuna yaklaşimlari. The periodicals in Turkestan during the late 19th and early 20th centuries (1880-1930) and their approaches to the women issue. Karadeniz Arastirmalari: Journal of Black Sea Studies; Ankara Issue. 74 (Summer 2022), p. 493–514.

(2). Alimasov V. Gender falsafasi. T., 2008.

(3). (Boychenko L.D. BMT va xotin-qizlar huquqlari: tarix va hozirgi payt).

(4). Gendir munosabatlari nazariyasi va amaliyotiga kirish. T., 2007.

(5). Jabbarova X. Milliy va umuminsoniy qadriyatlarning gender tenglikka ta’siri. Innovation: The journal of Social Sciences and Researches. 2024, т. 2, №. 2, с. 73–75.

(6). Djabbarova H. Use of feminism in modern philosophy. Thematics Journal of Social Sciences. 2023, t. 9, №.1.

(7). Jabbarova H. Philosophical concepts of masculinity and femininity in ancient philosophy./International Journal of Engineering Mathematics (Online). 2024, t. 6, №.1.